

Begrijpend lezen algemeen

Wat is begrijpend lezen?

Begrijpend lezen is het construeren en achterhalen van de betekenis van teksten. Tijdens het lezen legt de lezer voortdurend relaties tussen de tekst en zijn eigen kennis en denkt hij na over de betekenis van de tekst.

Of een lezer tot goed begrip van een tekst komt, is van een aantal factoren afhankelijk. Natuurlijk spelen kenmerken van de tekst een rol, zoals de tekststructuur, de samenhang tussen zinnen, het taalgebruik en het gebruik van afbeeldingen. Daarnaast zijn eigenschappen van de lezer van belang. Om een tekst te kunnen begrijpen moet een leerling gemotiveerd zijn, moet hij relevante voorkennis kunnen activeren, en moet hij beschikken over een goede technische leesvaardigheid en een grote woordenschat. Het helpt bovendien wanneer de leerling bepaalde leesstrategieën kan inzetten.

Wat is nodig?

1. Vlot technisch lezen
2. Kennis van de taal
3. Woordenschat
4. Kennis van de wereld
5. Begrijpend luisteren
6. Leesmotivatie
7. Leesstrategieën
8. Kennis van verschillende soorten teksten

Begrijpend lezen is een van de belangrijkste vaardigheden die kinderen op school leren. Lezen wordt vaak gezien als een van de belangrijkste doelen van het onderwijs. Tegelijkertijd hebben leerlingen leesvaardigheid nodig om zich via teksten en schoolboeken allerlei vakinhoudelijke kennis eigen te maken; lezen is dus ook een *middel* tot het verwerven van kennis, een ander belangrijk onderwijsdoel. De invloed van de leesvaardigheid van een leerling op zijn/haar functioneren op school en op de mate van 'schoolsucces' – en daarmee op de uiteindelijk te bereiken maatschappelijke positie – is groot en het bereiken van een zo hoog mogelijk leesniveau is zowel voor individuele leerlingen als voor de maatschappij van groot belang.

De lijn in vogelvlucht

Het Utrechts Taalcurriculum richt zich op leerlingen in de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs en de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs. In deze periode maken de leerlingen een aanzienlijke ontwikkeling door.

We schetsen die ontwikkeling nu in grote lijnen. Volledigheidshalve beginnen we met de ontwikkeling van leerlingen in de onderbouw.

Onderbouw

In de groepen 1 en 2 ontwikkelen de leerlingen hun beginnende geletterdheid. Ze kennen de functie van geschreven tekst. Ze weten dat wat je zegt ook geschreven kan worden en dat je die geschreven taal dan kunt lezen. De leerlingen weten dat de geschreven tekens staan voor de letters en woorden die je kunt uitspreken. De leerlingen begrijpen de verhalen die de leerkracht voorleest en ze zijn gemotiveerd om zelf ook te leren lezen.

In groep 3 leren ze lezen. Hierbij gaat het technisch lezen hand in hand met het begrijpen van de tekst. De leerlingen kunnen aan het eind van groep 3 eenvoudige teksten hardop lezen en begrijpen.

Middenbouw basisonderwijs

In de middenbouw van het basisonderwijs zijn leerlingen in staat om eenvoudige verhalende en informatieve teksten te begrijpen. Ze hanteren daarbij verschillende leesstrategieën, zoals afleiden van de betekenis van moeilijke woorden en voorspellen waar een tekst over gaat op basis van titel, plaatjes en eigen kennis (activeren van voorkennis). Ze herkennen de structuur van verhalende teksten en leiden informatie af uit een tekst. Vooral vanaf groep 6 willen en kunnen leerlingen zelfstandig of in groepjes informatie verzamelen uit teksten om een probleem te onderzoeken. Ze leren hun leesgedrag steeds beter te plannen en te monitoren door metacognitieve strategieën toe te passen, waarbij ze zelf nadenken over de manier waarop ze lezen. Ze krijgen ook meer zicht op de kenmerken van verschillende soorten teksten en op de structuur van informatieve teksten.

Bovenbouw basisonderwijs

In de bovenbouw van het basisonderwijs (groep 7 en 8) zijn leerlingen in staat om doelbewust minder eenvoudige teksten, die verschillend van aard zijn, te begrijpen. Zij passen daarbij steeds meer leesstrategieën toe, zoals vragen aan zichzelf stellen en de hoofdgedachte bepalen. Ze plannen, sturen, bewaken en controleren hun eigen leesgedrag. Ze leren omgaan met verschillende soorten informatiebronnen en leren teksten op hun waarde te beoordelen.

Aan het eind van het basisonderwijs zitten nog niet alle leerlingen op referentieniveau 1F. Naar schatting heeft 70 à 75% van de leerlingen dit niveau wel bereikt. Een deel hiervan zal zelfs 2F al beheersen of daar voorbij zijn. Het deel van de leerlingen dat het niveau niet haalt, stroomt voor het merendeel door naar het vmbo, met name de beroepsgerichte leerwegen.

De overgang van groep 8 naar leerjaar 1 vmbo (basis en kader)

Bij intrede in het vmbo beschikt de meerderheid van de leerlingen nog niet over niveau 1F. Er zijn forse verschillen tussen de leerlingen. De leerlingen hebben bij het lezen en leren in de vakken nog veel steun nodig om de leerstof te begrijpen; ze zijn nog niet in staat zelfstandig de informatie uit de leerboeken van de onderbouw te verwerken. Opzoekvragen en reproductievragen leveren relatief weinig problemen op, maar toepassingsvragen, inzichtvragen e.d. zijn lastig voor deze leerlingen. Veel leerlingen beantwoorden vragen bij teksten nog vanuit hun eigen kennis en ervaring. Ze moeten nog leren dat van hen verwacht wordt dat ze het antwoord uit de bronnen moeten halen. Streven is dat leerlingen aan het eind van de onderbouw 1F beheersen.

De overgang van groep 8 naar leerjaar 1 vmbo (gemengd en theoretisch)

Een deel van de leerlingen beheerst niveau 1F, een deel nog niet. Leerlingen zijn vaak al in staat het doel van de schrijver te herkennen, globale structuur te herkennen, en kunnen de informatie uit de tekst vergelijken met wat zij zelf al weten.

Een deel van de leerlingen kan al hoofdzaken uit een tekst halen en dus hoofdzaken onderscheiden van bijzaken. Met steun kunnen ze zelf de hoofdzaken weergeven. Het streven is dat aan het eind van het eerste leerjaar alle leerlingen binnen deze groep 1F beheersen.

De overgang van groep 8 naar leerjaar 1 havo/vwo

Aangenomen kan worden dat de leerlingen uit het eerste leerjaar havo/vwo de doelen van niveau 1F beheersen en werken aan de doelen die hen op niveau 2F brengen. Met name een deel van de (potentiële) vwo-leerlingen beheerst dit niveau al; voor deze leerlingen kan de focus op 3F. De leermiddelen in de onderbouw hv steken meestal in op een niveau op weg naar 2F.

Bij intrede in havo/vwo zal getoetst moeten worden of er leerlingen zijn die 1F nog niet beheersen. Gefocust kan worden op leesniveau en woordenschat – dit zijn de grootste voorspellers van schoolsucces.

De meeste leerlingen zijn in staat alledaagse teksten over betrekkelijk vertrouwde onderwerpen te begrijpen. De volgende stap is dat ze moeten leren omgaan met schoolboekteksten en teksten over onderwerpen die ver van hen af staan. Betrekkelijk zelfstandig hoofdzaken herkennen, informatie afleiden ('inferenties') en integreren met eigen kennis, relaties en verbanden herkennen, wordt voor hen een belangrijke uitdaging.

De overgang van leerjaar 2 naar 3 vmbo (basis en kader)

Bij de overgang naar de beroepsgerichte leerwegen (basis en kader) hebben de meeste leerlingen 1F verworven. Ze hebben kennism gemaakt met doelen op 2F-niveau, zoals het herkennen van de hoofdgedachte, informatie afleiden uit teksten en integreren met eigen kennis.

De overgang van leerjaar 2 naar 3 vmbo (gemengd en theoretisch)

De leerlingen zijn volop bezig met het verwerven van de doelen van referentieniveau 2F.

De overgang van leerjaar 2 naar 3 havo/vwo

Alle leerlingen van havo en vwo beheersen niveau 2F. Ze kunnen zelfstandig teksten lezen en begrijpen, ook teksten die verder van hen af staan en begrijpen. Een deel van de leerlingen op vwo-niveau beheerst niveau 3F al deels of geheel. Leerlingen kunnen zelfstandig de hoofdgedachte bepalen, maar nog niet iedereen kan dat in eigen woorden. Ze kunnen zelfstandig leesstrategieën toepassen, informatie ordenen aan de hand van signaalwoorden, de structuur van een tekst weergeven in een (gegeven) schema. Een deel van de leerlingen kan al zelfstandig de meest geschikte visuele weergave van de tekst bedenken en daarmee de tekst samenvatten. Aan de hand van een werkwijzer kunnen ze informatie verzamelen om te gebruiken in presentaties, of werkstukken. Vanaf leerjaar 3 gaan ze leren dit zelfstandig te doen (zonder uitgeschreven werkwijzer) op basis van teksten van een hoog werk- en denkniveau. Ze herkennen het perspectief van de schrijver en het verschil tussen feiten en meningen. Met name vwo-leerlingen kunnen op een eenvoudig niveau teksten kritisch lezen (herkennen van de argumentenstructuur, de

onderzoeksofzet en het herkennen (of doorzien) van de intenties van de schrijver). Hier gaan ze mee door in het derde leerjaar; de haviſten gaan daar in leerjaar 3 mee aan de slag.

Doelen

Leidend voor de doelen op het gebied van begrippeſ lezen zijn de doelen zoals opgenomen in het referentiekader taal (oktober 2009). In het referentiekader wordt overigens de term 'begrippeſ lezen' niet gehanteerd. In plaats daarvan wordt geſproken van 'lezen van zakelijke tekſten', een subdomein van lezen in brede zin. Naast 'zakelijke tekſten' vormt 'lezen van fictionele, narratieve en literaire tekſten' het andere subdomein.

De volgende hoofddoelen worden in het referentiekader voor het lezen van zakelijke tekſten geformuleerd, waarbij we ons beperken tot 1F en 2F als meest relevante niveaus voor de leeftijdsgroep 8 tot 14 jaar:

- 1F: De leerling kan eenvoudige tekſten lezen over alledaagse onderwerpen en over onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld.
- 2F: De leerling kan lezen over alledaagse onderwerpen, onderwerpen die aansluiten bij de leefwereld van de leerling en over onderwerpen die verder van de leerling af ſtaan.

Aan het lezen van zakelijke tekſten worden drie *taken* gekoppeld, met bijbehorende tekſttypes:

1. lezen van informatieve tekſten
2. lezen van instructies
3. lezen van betogende tekſten

Per niveau (1F, 2F enz.) worden algemene *tekſtkenmerken* onderscheiden en worden onder de taken *doelen* gehangen (in termen van 'kunnen'). En per niveau worden de *kenmerken van de taakuitvoering* beſchreven aan de hand van een aantal aspecten van lezen (techniek en woordenschat, begrippeſ, interpreteren, evalueren, ſamenvatten en opzoeken).

U kunt doelgericht naar de referentieniveaus toewerken door uit te gaan van de tussendoelen zoals die voor de leerlingen in middenbouw en bovenbouw basisonderwijs en onderbouw voortgezet onderwijs zijn uitgewerkt door het Expertisecentrum Nederlands (2003)

Tussendoelen begrijpend lezen

Groep 4	Begrijpen	<ul style="list-style-type: none"> • lezen met begrip eenvoudige teksten die verhalend, informatief en directief van aard zijn • plannen hun leesgedrag • bepalen het thema van een tekst • koppelen verwijswaarden aan antecedenten (woorden, woordgroepen of zinnen waar naar verwezen wordt) • achterhalen de betekenis van een moeilijke zin • voorspellen de volgende informatie in een tekst • herkennen de globale structuur van verhalen en informatieve teksten
	Interpreteren Evalueren	<ul style="list-style-type: none"> • onderscheiden verschillende soorten teksten zoals verhalende, informatieve, directieve, beschouwende en argumentatieve teksten en kennen de verschillende functies hiervan
Groep 5 Groep 6	Begrijpen	<ul style="list-style-type: none"> • lezen met begrip minder eenvoudige teksten die verhalend, informatief, directief, beschouwend of argumentatief van aard zijn • plannen en sturen hun eigen leesgedrag • bepalen het thema van een tekst en activeren hun eigen kennis over het thema • leiden betekenisrelaties af tussen zinnen en alinea's en herkennen inconsistenties (in teksten waarin de relaties expliciet zijn) • stellen zichzelf vragen tijdens het lezen
	Interpreteren Evalueren	<ul style="list-style-type: none"> • onderscheiden verschillende soorten teksten zoals verhalende, informatieve, directieve, beschouwende en argumentatieve teksten en kennen de verschillende functies hiervan
	Informatie opzoeken	<ul style="list-style-type: none"> • zoeken, selecteren en verwerken op een doelbewuste en efficiënte manier informatie uit verschillende bronnen, inclusief het internet
	Informatie verwerken toepassen	<ul style="list-style-type: none"> • vertellen de tekst mondeling na • bepalen de hoofdgedachte van een tekst en maken een samenvatting

Op weg naar niveau 1F	Groep 7 Groep 8	Leerjaar 1 en 2 vmbo bk)	Begrijpen	<ul style="list-style-type: none"> • lezen met begrip teksten die verhalend, informatief, directief, beschouwend of argumentatief van aard zijn • plannen, sturen, bewaken en controleren hun eigen leesgedrag: ze bepalen hun leerdoel, activeren voorkennis, voorspellen de volgende informatie in de tekst, ze bepalen welke leesstrategie past bij het doel, ze stellen zichzelf vragen tijdens het lezen. • leggen relaties tussen tekstuele informatie en meer algemene kennis • leggen relaties tussen tekstdelen (inleiding, kern en slot) • ordenen informatie (bijvoorbeeld op basis van signaalwoorden) voor een beter begrip • stellen zichzelf vragen voor, tijdens en na het lezen • onderscheiden hoofdzaken van bijzaken
			Interpreteren Evalueren	<ul style="list-style-type: none"> • Onderscheiden en benoemen verschillende soorten teksten zoals verhalende, informatieve, directieve, beschouwende en argumentatieve teksten en kennen de verschillende functies hiervan • herkennen inconsistenties in een tekst. • geven hun oordeel over (een deel van) de tekst.
			Informatie opzoeken	<ul style="list-style-type: none"> • zoeken, selecteren en verwerken op een doelbewuste en efficiënte manier informatie uit verschillende duidelijk geordende bronnen, inclusief het internet • kennen de betekenis en de functie van verschillende informatiebronnen • lezen schematische informatie en leggen het verband tussen het schema en de tekst uit.
			Informatie verwerken toepassen	<ul style="list-style-type: none"> • bepalen de hoofdgedachte van een tekst • maken een (schematische) samenvatting , of uittreksel • geven de belangrijkste informatie elementen in een tekst aan en noteren die • ordenen informatie in een schema, om de informatie uit de tekst te begrijpen en te verwerken.

<p>Op weg naar 2F</p> <p>De beste leerlingen van groep 7 en 8</p> <p>Leerjaar 1 en 2 vmbo gt</p> <p>Leerjaar 1 en 2 havo + leerjaar 1 vwo</p>	Begrijpen	<ul style="list-style-type: none"> • lezen met begrip complexere teksten die verhalend, informatief, directief, beschouwend of argumentatief van aard zijn • bepalen het onderwerp van een tekst • plannen, sturen, bewaken en controleren hun eigen leesgedrag: ze bepalen hun leerdoel, activeren voorkennis, voorspellen de volgende informatie in de tekst, ze bepalen welke leesstrategie past bij het doel, ze stellen zichzelf vragen tijdens het lezen en lossen begripsproblemen op, ze stellen hun leesstrategie bij als dat nodig is • onderscheiden de hoofdzaken van de bijzaken • onderscheiden feiten en meningen • geven de hoofdgedachte weer • koppelen verwijswaarden aan antecedenten • leiden expliciete betekenisrelaties af en benoemen die in termen van opsomming, voorbeeld, tegenstelling, conclusie. • ordenen informatie met behulp van signaalwoorden.
	Interpreteren Evaluëren	<ul style="list-style-type: none"> • leiden (aan de hand van vragen of een schema) informatie af uit een aantal teksten en integreren deze informatie • leggen relaties tussen de informatie uit de tekst en meer algemeen kennis • benoemen het doel of het schrijversperspectief van de tekst • herkennen inconsistenties binnen teksten en tussen verschillende teksten • vergelijken teksten met elkaar en beoordelen die op hun waarde
	Informatie opzoeken	<ul style="list-style-type: none"> • kennen de betekenis en functie van verschillende informatiebronnen en zoeken daarin doelgericht informatie op. • lezen schematische informatie en leggen relaties met de tekst
	Informatie verwerken toepassen	<ul style="list-style-type: none"> • vatten de tekst beknopt voor zichzelf samen • maken een schematische samenvatting

Op weg naar 3F	Leerjaar 1 en) 2 vwo	Begrijpen	<ul style="list-style-type: none"> • lezen met begrip complexere teksten die verhalend, informatief, directief, beschouwend of argumentatief van aard zijn • bepalen het onderwerp van een tekst • plannen, sturen, bewaken en controleren hun eigen leesgedrag: ze bepalen hun leerdoel, activeren voorkennis, voorspellen de volgende informatie in de tekst, ze bepalen welke leesstrategie past bij het doel, ze stellen zichzelf vragen tijdens het lezen en lossen begripsproblemen op en stellen hun leesstrategie bij als dat nodig is • onderscheiden de hoofdzaken van de bijzaken • onderscheiden feiten en meningen • onderscheiden standpunt en argument • geven in eigen woorden de hoofdgedachte weer • ze leiden expliciete én impliciete betekenisrelaties af en benoemen die in termen van opsomming, voorbeeld, tegenstelling, conclusie, oorzaak en gevolg, middel en doel, verklaring.
		Interpreteren Evalueren	<ul style="list-style-type: none"> • leiden (gericht) informatie af uit verschillende bronnen en integreren deze informatie • leggen relaties tussen informatie uit de tekst en algemene kennis • trekken conclusies over de intenties, opvattingen en gevoelens van de schrijver • benoemen tekstsoorten en herkennen de structuur van deze tekstsoorten • herkennen inconsistenties binnen en tussen teksten • beoordelen teksten op hun waarde en vergelijken teksten met elkaar
		Informatie opzoeken	<ul style="list-style-type: none"> • kennen de betekenis en functie van verschillende informatiebronnen en zoeken daarin gericht informatie op; ook in langere rapporten of ingewikkelde schema's. • vermelden bronnen • beoordelen de betrouwbaarheid van bronnen • lezen schematische informatie en expliciteren relaties met de tekst
		Informatie verwerken	<ul style="list-style-type: none"> • vatten de tekst beknopt samen voor een ander. • maken een schematische samenvatting

Didactische richtlijnen

Een algemene voorwaarde

Een rijke, stimulerende leesomgeving is een algemene voorwaarde om goed leesonderwijs te kunnen geven. Zorg voor een goede mediatheek in de school of voor goede contacten met de naburige bibliotheek. Zorg ervoor dat er diverse boeken, tijdschriften en kranten in de klas aanwezig zijn en richt een leeshoek in. Bied leerlingen dagelijks gelegenheid voor het zelfstandig lezen in een zelfgekozen boek, tijdschrift of krant. Laat merken dat u lezen zelf ook belangrijk vindt door leerlingen geregeld te attenderen op iets wat u zelf gelezen hebt, bijvoorbeeld een berichtje in de krant of een boek dat net uit is. Nodig de leerlingen uit elkaar boekentips te geven. Leerlingen ervaren zo dat lezen een plezierige en nuttige activiteit is, die je nodig hebt in het leven van alledag.

Grijp belangrijke gebeurtenissen op school aan om informatie op te zoeken en te lezen. Denk aan de voorbereiding op excursies, schrijvers of deskundigen die op school een spreekbeurt komen houden.

Uit onderzoek blijkt dat vooral bewustzijn van het eigen tekstbegrip, een actieve leeshouding en de inzet van leesstrategieën leiden tot een goede leesvaardigheid. Kennis van leesstrategieën en vaardigheid om deze toe te passen vormen de belangrijkste voorspeller van leesvaardigheid. Om deze leesvaardigheid bij leerlingen te bevorderen kunnen docenten een aantal didactische richtlijnen hanteren. Deze richtlijnen gelden voor de didactiek in alle groepen en klassen, maar de docent stemt de didactiek daarbij wel steeds af op de specifieke groep of klas. Bijvoorbeeld, de rijke leesomgeving ziet er in groep 4 anders uit dan in groep 8 en het soort teksten dat voor die groepen geschikt is, verschilt natuurlijk ook. Deze verschillen komen aan de orde bij 'Waar werkt u aan in groep ... ?'

Richtlijn 1: activeer voorkennis

Veel onderzoek laat zien dat lezers met veel voorkennis over een leesonderwerp de tekst beter begrijpen dan klasgenoten met minder voorkennis. Begrijpend lezen kan dus beïnvloed worden door de voorkennis die een leerling heeft over het onderwerp. Leerlingen activeren voorkennis niet altijd uit zichzelf. Vooral zwakke begrijpend lezers doen dat vaak niet, of zij activeren irrelevante kennis. Door te vragen wat leerlingen zelf al over het onderwerp weten en daarover met hen in gesprek te gaan, kunnen leraren leerlingen helpen hun kennis van de wereld, en daarmee het begrijpend lezen, te verbeteren. Wees erop bedacht dat kennis cultureel bepaald kan zijn en dat voor de ene leerling andere dingen vanzelfsprekend zijn dan voor de andere.

Richtlijn 2: besteed bij alle vakken aandacht aan moeilijke woorden

Besteed bij al het lezen aandacht aan moeilijke woorden. Om twee redenen. Ten eerste kunnen onbekende woorden het begrip bij leerlingen in de weg zitten. En ten tweede, het lezen van teksten is een uitstekende gelegenheid voor leerlingen om hun woordenschat uit te breiden. Combineer het activeren van voorkennis met het behandelen van moeilijke woorden, op de volgende manier. Maak met de leerlingen een woordenweb of gestructureerd woordveld

waarbij leerlingen al kunnen aangeven wat zij over het onderwerp weten. Het maken van een woordweb of gestructureerd woordveld heeft als voordeel dat woorden die gerelateerd zijn aan het onderwerp op deze wijze ook geactiveerd worden. Wanneer dergelijke woorden vervolgens in de tekst aan de orde komen, kunnen de leerlingen deze beter plaatsen in relatie tot andere woorden. U kunt op deze manier gericht aandacht besteden aan moeilijke woorden die in de tekst voorkomen.

Richtlijn 3: laat zelfstandig en in groepjes werken

Wissel zelfstandig werken en in groepjes of tweetallen werken af. Onderzoek laat zien dat leerlingen tot beter tekstbegrip komen wanneer zij samen een moeilijke tekst moeten doorgronden, dan wanneer zij dat alleen moeten doen. Door leerlingen in groepjes of tweetallen te laten overleggen, worden ze aangezet tot samen nadenken over de betekenis van de tekst. Er is dan veel meer interactie tussen leerlingen. Een klassikale nabespreking biedt vaak niet voldoende interactiemogelijkheden. Door leerlingen groepsopdrachten te geven, kunt u de interactie tussen leerlingen bevorderen. Stimuleer leerlingen te praten over de betekenis van de tekst, maar laat hen ook verwoorden hoe zij de betekenis hebben achterhaald (het leesproces) en controleren of de door hen gevonden betekenis de juiste is.

Richtlijn 4: gebruik geschikte teksten

- Gebruik teksten die passen bij het leesniveau van de leerlingen.¹
- Gebruik teksten die aansluiten bij de interesse van de leerlingen.
- Gebruik teksten die functioneel zijn voor de leerlingen (als leerlingen de tekst nodig hebben om hun leesdoel te bereiken, zijn zij meer gemotiveerd om de tekst te willen begrijpen; ze hebben de informatie dan echt nodig).
- Gebruik teksten die aantrekkelijk zijn vormgegeven.
- Gebruik teksten waar de leerling inhoudelijk iets van leert, zodat het zijn kennis van de wereld vergroot.
- Gebruik teksten van verschillende genres (laat leerlingen met verschillende tekstsoorten in aanraking komen, zoals verhalende teksten, informatieve teksten (bijvoorbeeld krant, internet of encyclopedieën), betogende teksten en instructieteksten (bijvoorbeeld een recept, spelregels of een handleiding)).
- Gebruik teksten waar aansprekende en afwisselende opdrachten bij gegeven kunnen worden (bijvoorbeeld een schrijfoopdracht, werkstuk, experiment, spel of interview).

Het is bovendien motiverend voor de leerlingen wanneer zij regelmatig zelf een tekst mogen kiezen.

Richtlijn 5: geef instructie in het gebruik van leesstrategieën

Goede lezers zijn bijzonder actief wanneer ze lezen. Zij weten waarom ze een tekst lezen, ze zorgen voor een overzicht over de tekst voordat ze gaan lezen en ze lezen selectief, gebaseerd op dat overzicht. Ze maken vooraf voorspellingen over de tekst en evalueren die voorspellingen

¹ Bij 'De lijn per groep' vindt u per groep een voorbeeld dat illustreert welke teksten passen bij het leesniveau van de leerlingen in die groep.

tijdens het lezen. Ze leggen verbanden tussen de tekst en hun eigen wereldkennis en passen hun kennis aan wanneer de tekst ze daartoe overtuigt. Ze kunnen de betekenis van onbekende woorden begrijpen uit de context en ze vatten samen, interpreteren en evalueren de tekst. Kortom, ze maken gebruik van leesstrategieën.

Leesstrategieën:

- Voorspellen (Ik denk dat hierna... zal gebeuren, omdat...)
- Vragen stellen (Ik vraag mij af of/wie/wat/waar/wanneer/ hoe...)
- Visualiseren (Als ik dit lees, dan zie ik voor mij...)
- Verbinden (Eigen ervaring, kennis van de wereld, tekst)
- Samenvatten (Dit gaat over... Eerst gebeurde dit... en daardoor...)
- Afleiden (De hoofdpersoon voelt...
Als ik dit lees, dan zou het wel eens kunnen zijn dat...)

Leesstrategieën zijn cognitieve activiteiten die lezers bewust kunnen inzetten vóór, tijdens en ná het lezen van een tekst. Ze dienen als hulpmiddel om de tekst goed te kunnen begrijpen, en om eventuele begripsproblemen te voorkomen, te identificeren en op te lossen. Deze cognitieve activiteiten vereisen aandacht en capaciteit in het werkgeheugen. Wanneer na veelvuldig gebruik en oefening de strategieën onbewust en effectief toegepast worden, zijn het automatische leesvaardigheden geworden. Wanneer de leerlingen het gebruik van leesstrategieën oefenen tijdens het actief en strategisch lezen, zullen deze leesstrategieën na verloop van tijd zelfregulerend werken. Langzamerhand gaan de leerlingen de strategieën automatisch toepassen. Hierdoor zullen ze een niveau van metacognitief bewustzijn bereiken, waarbij ze niet alleen in staat zijn om de verschillende strategieën toe te passen, maar waarbij ze ook aanvoelen wanneer ze welke strategie moeten toepassen bij het begrijpen van de tekst. Het toepassen van strategieën kan het best worden aangeleerd als leerlingen de gelegenheid krijgen om dit te doen in rijke, betekenisvolle contexten. 'Strategies are important, but they are boring when used in isolation' (Guthrie e.a., 2004).

Richtlijn 6: behandel teksten in de andere vakken op dezelfde manier als teksten in de leeslessen

De strategieën die geleerd zijn bij het begrijpend leesonderwijs kunnen ook worden toegepast bij de andere vakken. Hierdoor leren de leerlingen de strategieën toe te passen bij verschillende soorten teksten, zoals verhalende, informatieve, beschouwende, betogende en instructieteksten. Dit bevordert transfer van het gebruik van strategieën, waardoor ze nog meer verinnerlijkt worden.

Richtlijn 7: gebruik een taalmethode of methode Nederlands die de vakdoelen dekt

Let er bij de keuze van een methode op dat de methode de doelen van het vak zo goed mogelijk dekt. Let er met name op dat de methode voldoende dekking biedt ten aanzien van de domeinen van het referentiekader. Vul de methode zo nodig aan met aanvullend materiaal.

Let ten aanzien van begrijpend lezen erop dat de methode een intensieve oefenaanpak hanteert met betrekking tot leesstrategieën. En let erop dat de methode verschillende tekstsoorten bevat (informatieve, betogende en instructieteksten) op voor de leerlingen uitdagende niveaus.